

Grupe visokog statusa i društvena solidarnost: socijalno-psihološke odrednice podrške socijalnoj jednakosti kod visokoobrazovanih

AJANA LÖW STANIĆ*
MAŠA TONKOVIĆ GRABOVAC
SVJETLANA SALKIČEVIĆ
Odsjek za psihologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska

Izvorni znanstveni rad
UDK: 316.662.2-057.85:36
doi: 10.3935/rsp.v21i3.1199
Priljeno: prosinac 2013.

Cilj rada bio je ispitati doprinos socijalno-psiholoških varijabli u objašnjenju podrške socijalnoj jednakosti kod pojedinaca visokog socijalnog statusa. Istraživanje je provedeno na uzorku visokoobrazovanih građana Hrvatske (N=332). Rezultati su potvrdili postavljene hipoteze. Percipiranje veće nestabilnosti vlastitog socijalnog statusa, veće društvene nejednakosti i veće mogućnosti utjecaja na društvene promjene, kao i više egalitarne vrijednosti predviđaju veću podršku socijalnoj jednakosti. Povezanost nestabilnosti statusa i podrške jednakosti djelomično je posredovana percepcijom veće nejednakosti u društvu. Doživljaj materijalne ugroženosti doprinosi podršci jednakosti izravno, motivom za osiguranjem vlastite budućnosti, i neizravno, jer osvjestava pojedinca da i drugi imaju slične potrebe. Rezultati daju uvid u nedovoljno istražene odrednice društvene solidarnosti kod grupa visokog statusa i pružaju smjernice za povećanje svijesti građana o važnosti programa socijalne podrške.

Ključne riječi: podrška socijalnoj jednakosti, nestabilnost statusa, socijalna nejednakost, egalitarizam, grupe visokog statusa.

* Ajana Löw Stanić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska / Croatia, ajana.low@ffzg.hr

UVOD

Većina istraživanja društvenih promjena usmjerila su se na grupe niskog statusa kao poticatelje socijalne akcije ili na grupe visokog statusa kao mehanizme održavanja postojećeg stanja u društvu (Wright, 2001.). Međutim, mali broj studija bavio se time mogu li **grupe visokog statusa** također poticati društvenu promjenu u smjeru povećanja socijalne jednakosti. Na činjenicu da su i pojedinci visokog socijalnog statusa skloni podržavati promjene koje vode većoj jednakosti u društvu ukazuju nalazi Europskog socijalnog istraživanja (*European Social Survey*) iz 2002./2003. godine, provedenog na 25 europskih zemalja. Utvrđeno je da se među pojedincima visokog stupnja obrazovanja, čak 61% sudionika slaže s tvrdnjom da vlada treba poduzeti mjere kojima bi smanjila razlike u veličini primanja među građanima (Rehm, 2007.). No, ako je točno da se ne protive svi pripadnici privilegiranih grupa redistributivnim mjerama, postavlja se pitanje **koji** će pojedinci visokog statusa i u kojim **okolnostima** podržavati socijalnu jednakost.

Usprkos potencijalnoj praktičnoj važnosti takvih nalaza, postoji malo sustavnih empirijskih podataka o odrednicama podrške socijalnoj jednakosti kod grupa visokog statusa (Rehm, 2007.). Provedene studije uglavnom su se bavile socio-demografskim karakteristikama i obilježjima radnog statusa pojedinca kao prediktorima, a zanemarile su ulogu različitih socijalno-psiholoških varijabli. Stoga je u ovom radu stavljen naglasak upravo na nedovoljno istražene socijalno-psihološke odrednice.

Percepcija nestabilnosti socijalnog statusa

Prema **tipologiji socijalne usporedbe prema dolje** Leacha i suradnika (2002.),

privilegirane grupe najviše će podržavati promjene koje vode k povećanju socijalne jednakosti onda kada svoju poziciju vide vrlo **nesigurnom**. Naime, tada se javlja osjećaj da se pozicije mogu vrlo brzo zamijeniti i da donedavno visoki status može svakog časa postati nizak. Drugim riječima, javlja se percepcija **nestabilnosti socijalnog statusa**. Nestabilnost socijalnog statusa, prema tome, može rezultirati idejom da je dobro osigurati mogućnost **preraspodjele resursa** ako dođe do zamjene pozicija među grupama. Način kojim grupa može osigurati preraspodjelu resursa u budućnosti je podržavanje socijalnih promjena u smjeru povećanja socijalne jednakosti.

Općenito, motivacijski procesi u pozadini podrške socijalnoj jednakosti objašnjavaju se dvjema hipotezama (Rehm, 2007.): (1) pretpostavkom da je takva podrška motivirana samom željom za **jednakošću** i (2) pretpostavkom da je takva podrška motivirana željom za **sigurnošću**. Dok prva hipoteza polazi od ideje da ljudi teže preraspodjeli resursa jer se osjećaju zakinitima i depriviranim, druga se temelji na pretpostavci da težnja za redistribucijom proizlazi iz želje za osiguranjem od određenih rizika koji prijete njihovom socijalnom statusu. Prvi motivacijski proces uobičajeno je prisutan kod grupa niskog statusa, dok je drugi proces tipičan i za grupe niskog, ali i za grupe visokog statusa.

Iz čega proizlazi ideja da status nije toliko stabilna komponenta? Istraživanja izvora nejednakosti u primanjima utvrdila su da se samo određeni dio varijance nejednakosti može objasniti razlikama u kompetencijama ili socio-ekonomskim karakteristikama, dok su puno važniji faktor okolnosti i sreća (Varian, 1980.). Štoviše, nekoliko panel-studija sugerira da pomaci u socijalnom statusu tijekom vremena sadrže velik dio slučajne komponente (npr. Lillard i Willis, 1978.). Moguće je da isti

obrazac pojedinci uočavaju u svojoj okolini, iz čega zaključuju da je socijalni status vrlo varijabilna komponenta.

Motiv za sigurnošću kao osnova želje za redistribucijom resursa ideja je od koje polaze i brojni teoretičari i istraživači u području ekonomije. Primjerice, Varian (1980.) smatra da kod ljudi koji doživljavaju svoj status nesigurnim, motiv za redistributivnim oporezivanjem ne odražava jednostavnu želju za pravедnosti, već želju za smanjivanjem rizika od iznenadnih financijskih šokova ili barem podjednakom raspodjelom tog rizika na cijelo društvo. Od sličnih pretpostavki polazi i Rawlsova **teorija pravde** (1971.): kada su pojedinci vrlo nesigurni u društvenu poziciju svoje grupe u budućnosti, biraju opciju koja podržava **najsiromašnije**, osiguravajući time redistribuciju i stabiliziranje te pozicije.

Logično, percepcija varijabilnosti statusa grupe osobito je kritična varijabla u vremenima **ekonomske krize i nestabilnosti**. Stoga je istraživanje usmjereno na grupe visokog statusa najzanimljivije upravo ako se provodi u razdoblju opće svjetske ekonomske krize, kakva vlada danas, kada i pojedinci visokog socijalnog statusa imaju vrlo jake razloge za strahovanje oko svoje egzistencije.

Grupe visokog statusa i percepcija socijalne nejednakosti

Da bi pojedinac podržavao mjere i programe koji pomažu najugroženijim skupinama, kod njega mora postojati razvijena svijest o **društvenoj nejednakosti**. Upravo je kod grupa visokog statusa to veliki problem jer je u brojnim studijama utvrđeno da su one, u odnosu na grupe niskog statusa, najčešće manje svjesne postojanja socijalnih razlika ili takve razlike umanjuju različitim kognitivnim strategijama (van Knippenberg i van Oers, 1984.).

Slaba percepcija socijalnih razlika kod grupa visokog statusa može biti posljedica triju procesa (Leach i sur., 2002.). Prvi proces je uobičajena relativno slaba unutar-grupna identifikacija grupa visokog statusa (npr. Mullen, 1991.), što rezultira time da se pripadnici grupe vide više kao pojedinci nego kao grupa ili cjelina pa im je i status vlastite grupe manje perceptivno istaknut (DeMott, 1990.). Drugo, u međugrupnim odnosima većinska se grupa (najčešće je to grupa visokog statusa) uzima kao norma, a manjinska se grupa (najčešće je to grupa niskog statusa) percipira nenormativnom, odstupajućom, što kod grupa visokog statusa smanjuje doživljaj da su one privilegirane. Treći proces može se objasniti Festingerovom (1954.) **hipotezom o »jednosmjernoj vožnji prema gore«**, koja se odnosi na općenitu nesklonost vršenja socijalnih usporedbi prema dolje kod osoba sigurnih u svoje prednosti, a koja je potvrđena u većem broju studija (Major i sur., 1991.; Wood i sur., 1994.).

Osim što slabo percipiraju socijalne razlike, grupe visokog statusa koriste i različite **strategije umanjivanja takvih razlika** u situacijama kada im na razlike ukažu deprivilegirane grupe. Primjerice, van Knippenberg (1984.) je, ispitujući studente dvaju fakulteta različitog stupnja prestiža, utvrdio da su studenti fakulteta visokog prestiža bili skloni ublažiti pozitivne evaluacije svog fakulteta u situaciji kada su procjenjivali oba fakulteta, no ne i u situaciji kada su procjenjivali samo svoj fakultet. Jedna od pretpostavki je da su grupe visokog statusa motivirane prividno smanjiti postojeće razlike između svoje grupe i drugih grupa u želji da izbjegniju optužbe o nepravdi (Heider, 1958.). Naime, takve optužbe neizravno ugrožavaju poziciju grupa visokog statusa: mogu dovesti do kolebanja i nesigurnosti u postojećoj hijerarhiji te mogu narušiti njihov socijalni identitet,

osobito ako im je pravednost važna komponenta u sustavu vrijednosti (Hoffman, 1976.). Općenito, negirajući postojanje nejednakosti, grupe visokog statusa mogu smanjiti osjećaj krivnje, kao i spriječiti mogućnost da se deprivirane grupe pozovu na postojanje nepravednosti.

Premda navedena istraživanja pokazuju da grupe visokog statusa nisu sklone uočavati društvenu nejednakost, postoje i nalazi koji upućuju na suprotno. Primjerice, u spomenutom istraživanju Rehma (2007.), utvrđeno je da se među pojedincima visokog stupnja obrazovanja, čak 61% sudionika slaže s tvrdnjom da vlada treba poduzeti mjere kojima bi smanjila razlike u veličini primanja među građanima. Čini se da postoje određene okolnosti pod kojima su i grupe visokog statusa sklone podržavati promjene koje vode većoj jednakosti u društvu. Takve okolnosti mogu biti razdoblja ekonomske krize i nestabilnosti, kada vlada opći osjećaj materijalne nesigurnosti za sve građane. Osvještavanje nestabilnosti statusa grupe osnažuje unutargrupnu identifikaciju, izoštrava socijalne kategorije te čini statusne razlike istaknutijima i dostupnijima u kognitivnom prostoru (Leach i sur., 2002.). Nadalje, može se povećati sklonost činjenja silaznih socijalnih usporedbi jer se javlja negativna samoevaluacija i prijetnja pozitivnom socijalnom identitetu (Wills, 1981.). Kognitivne strategije umanjivanja socijalnih razlika tada više nemaju funkciju – cilj prestaje biti negiranje razlika jer to više ne ide u korist grupe, čiji status više nije (stabilno) visok. Osim toga, kada se javi svijest o postojanju socijalnih nejednakosti, to može dovesti i do propitivanja o opravdanosti i legitimnosti takvih razlika, ponajviše zbog toga što potencijalna socijalna nepravda sada može pogoditi i njih same. Stoga, percepcija nejednakosti u ovom istraživanju može biti važan predik-

tor podrške socijalnoj jednakosti kod grupa visokog statusa.

Percipirana mogućnost utjecaja na promjene

Hoće li pripadnici grupe visokog statusa podržavati socijalnu jednakost ovisi i o tome smatraju li da postoji **mogućnost utjecaja na promjene**. Logično je pretpostaviti da će akciju podržati jedino ako vide da to zaista može dovesti do promjene. Novije sociološke teorije socijalnih pokreta u tom kontekstu koriste pojam **djelotvornosti** (engl. *agency*), koji označava percepciju potencijala za promjenu socijalne strukture (Gamson, 1992.), odnosno mjeru u kojoj se pripadnici grupe osjećaju sposobnima izvršiti kolektivnu akciju. Koncept je vrlo blizak Bandurinom (1997.) pojmu **kolektivne učinkovitosti**, koji se odnosi na zajedničko vjerovanje grupe u vlastitu udruženu sposobnost organiziranja i izvršavanja akcije koja je potrebna za postizanje određenog cilja.

S obzirom na to da su istraživanja grupa visokog statusa u kontekstu socijalne promjene relativno rijetka, još uvijek nema dovoljno spoznaja o tome kako percipirana mogućnost utjecaja na promjene djeluje na sklonost podržavanja socijalne jednakosti kod takvih grupa. Međutim, da bi doživljaj kolektivne učinkovitosti mogao biti važna odrednica motivacije za započinjanje socijalne akcije te ustrajanje i uspjeh u njenom provođenju, upućuju nalazi većeg broja eksperimentalnih i korelacijskih istraživanja. Tako su, primjerice, Durham i suradnici (1997.) proveli eksperiment u kojem su manipulirali percepcijom timske učinkovitosti u računalnoj simulaciji bitke tenkovima. Polovici je timova prije početka igre cilj igre (pobjeda) bio prezentiran kao realno ostvariv (inducirana veća kolektivna učinkovitost), dok je drugoj polovici

timova cilj bio prezentiran teže ostvarivim (inducirana manja kolektivna učinkovitost). Timovi kod kojih je inducirana veća kolektivna učinkovitost pokazali su bolje rezultate u igri – bili su više motivirani, što je rezultiralo biranjem bolje taktike igranja, postavljanjem većih podciljeva i u konačnici, većom vjerojatnosti pobjede. U domeni edukacijskih sustava, Bandura (1997.) je korelacijskim nacrtom ispitivao percepciju kolektivne učinkovitosti u 79 škola. Utvrdio je da su snažnija uvjerenja učitelja o visokoj kvaliteti poučavanja i visokim obrazovnim ishodima u njihovoj školi povezana s boljim rezultatima tih škola u pogledu ocjena učenika i njihovog postignuća na završnim ispitima i u kasnijem obrazovanju. Nadalje, istraživanje Earleyja (1994.), provedeno u velikim organizacijama, pokazalo je da se treningom usmjerenim na grupne vrijednosti i snage može pojačati doživljaj grupne učinkovitosti, što onda poboljšava motivaciju i radni učinak tima.

Sampson i suradnici (1997.) potvrdili su hipotezu o povezanosti doživljaja kolektivne učinkovitosti i spremnosti na socijalnu akciju na depriviranim grupama, u istraživanju koje su proveli u siromašnim gradskim četvrtima u Chicagu. Utvrdili su da je doživljaj visoke kolektivne učinkovitosti u pojedinoj siromašnoj četvrti bio povezan s većom spremnosti stanovnika te četvrti na uključivanje u akcije za javno dobro te s manjom razinom nasilja u četvrti. U skladu s opisanim nalazom, možemo pretpostaviti da, u situaciji kada se status grupe doživljava vrlo nestabilnim, percepcija mogućnosti utjecaja na promjene na sličan način djeluje i na pripadnike privilegiranih grupa.

Uloga društvenih vrijednosti

Među socijalno-psihološke odrednice podržavanja mjera koje vode većoj socijalnoj jednakosti, nužno je uključiti i **druš-**

tvne vrijednosti. Posebnu važnost u tom kontekstu imaju vrijednosti socijalne pravde i jednakih mogućnosti za sve građane, koje su obuhvaćene ideološkom orijentacijom **egalitarizma.**

Konceptom egalitarizma u širem smislu (i njegovim suprotnim polom) bavilo se više autora. Primjerice, Rokeach (1973.) je govorio o dvije ključne društvene vrijednosti – **slobodi**, koju definira kao ideju o nezavisnosti i slobodi izbora te **jednakosti**, koju definira kao ideju o bratstvu i jednakim mogućnostima za sve ljude. Katz i Hass (1988.) razlikuju vrijednost **protestantske radne etike**, koja naglašava posvećenost poslu, individualno postignuće i disciplinu, te **egalitarizam-humanitarizam**, koji ističe demokratske ideale jednakosti, socijalne pravde i brige za dobrobit drugih. Konačno, Wilson (1997.) govori o dihotomiji **individualizam – egalitarizam.** Individualizam ističe važnost slobode i autonomije građana, a egalitarizam, s druge strane, naglašava moralnu važnost društvene odgovornosti države i skrbi za sve građane.

U odnosu na koncepte opisane u prethodnim odjeljcima, egalitarizam je u nešto većoj mjeri istraživao kao odrednica društvene solidarnosti. Primjerice, utvrđena je negativna povezanost podržavanja protestantske radne etike i stavova prema siromašnima i korisnicima socijalne pomoći (MacDonald, 1972.), kao i reakcija na norme jednakosti prilikom natjecanja (Greenberg, 1978.). Sears i suradnici (1980.) te Hasenfeld i Rafferty (1989.) pronašli su da je važnost socijalnih prava ključni prediktor podrške socijalnoj državi. Slične nalaze dobili su i McClusky i Zaller (1984.), koristeći kvalitativni istraživački pristup. Nadalje, utvrđeno je da pojedinci koji imaju izraženu vrijednost egalitarnosti, više podupiru socijalnu državu, što se posebice odnosi na progresivne porezne mjere i pro-

grame socijalne skrbi (Rothstein, 1998.). Individualizam se, s druge strane, pokazao vrlo snažnim prediktorom mnogih oblika predrasuda, kao i protivljenja mjerama smanjivanja socijalne stratifikacije, poput afirmativne akcije, kod grupa visokog statusa (Sidanius i Pratto, 1999.). Potrebno je, međutim, istaknuti da je u istraživanju provedenom na našim prostorima, Šram (2008.) utvrdio relativno nisku povezanost egalitarne orijentacije i državnog intervencionizma, što ukazuje na to da u hrvatskom kontekstu egalitarne vrijednosti možda nisu toliko snažan prediktor podrške mjerama koje povećavaju socijalnu jednakost.

Također, treba napomenuti i da je veća izraženost vrijednosti egalitarnosti, odnosno individualizma karakteristika pojedinog društvenog i kulturalnog konteksta. Tako, primjerice, u SAD-u i drugim anglosaksonskim zemljama (Velika Britanija, Australija, Kanada) prevladava vrijednost individualizma, temeljena na protestantskoj radnoj etici, koja je povezana s relativno negativnim stavom prema siromašnima – vjerovanjem da su siromašni »sami krivi« za svoju situaciju jer se ne trude dovoljno, jer su lijeni i ne žele raditi i sl. (Kluegel i Smith, 1986.). S druge strane, van Oorschot i Halman (2000.) u svojoj su studiji utvrdili da u nekim europskim zemljama (primjerice, skandinavske zemlje, Nizozemska, Belgija, Danska, Francuska) pojedinci visokog socijalnog statusa drugačije gledaju na siromašne i iskazuju pozitivniji stav prema njima, a siromaštvo atribuiraju prvenstveno eksternalnim (strukturnalnim ili fatalističkim) uzrocima, poput nejednakih obrazovnih mogućnosti, pristranih socijalnih politika i neodgovornosti države, ili pak nesretnih životnih okolnosti. U istoj studiji utvrđeno je da su u istočno-europskim državama, u odnosu na zapadno-europske države, ljudi u prosjeku nešto sklo-

niji internalnim atribucijama siromaštva i okrivljavanju siromašnih, no i da postoji znatno veći varijabilitet u stavovima prema uzrocima siromaštva.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos varijabli doživljaja nestabilnosti statusa, percepcije socijalne nejednakosti, doživljene mogućnosti utjecaja na promjene i prihvaćanja ideologije egalitarizma u objašnjenju podrške socijalnoj jednakosti kod pripadnika grupe visokog socijalnog statusa.

U skladu s dosad opisanim teorijskim okvirom i vrlo rijetkim empirijskim nalazima, pretpostavili smo da će svaka od uključenih prediktorskih varijabli imati jedinstveni značajni doprinos u objašnjenju varijable podrške socijalnoj jednakosti. Pojedinci visokog socijalnog statusa koji doživljavaju vlastiti status nestabilnijim, koji percipiraju veću socijalnu nejednakost i vide veću mogućnost utjecaja na promjene iskazivat će veću podršku socijalnoj jednakosti nego sudionici koji doživljavaju vlastiti status stabilnim, oni koji percipiraju manju socijalnu nejednakost i oni koji vide manju mogućnost utjecaja na promjene. Pojedinci egalitarističke ideološke orijentacije iskazivat će veću podršku socijalnoj jednakosti od pojedinaca individualističke ideološke orijentacije.

METODA

Sudionici

Ciljnu populaciju činili su punoljetni, radno sposobni visokoobrazovani građani Hrvatske, koji su ušli na tržište rada. Visoki stupanj obrazovanja predstavljao je indikator visokog socijalnog statusa. Prethodno navedene karakteristike bili su kriteriji za ispunjavanje upitnika. U ovom istraživa-

nju kao mjeru socijalnog statusa odabrali smo stupanj obrazovanja iz dva razloga: 1) stupanj obrazovanja je (uz zanimanje) najčešće korištena mjera socijalnog statusa u psihologijskim istraživanjima općenito (Diemer i sur., 2012.), 2) upotrebljavao se kao indikator socijalnog statusa i u drugim istraživanjima podrške socijalnoj jednakosti (npr. Šram, 2008.; Staerke i sur., 2012.).

Upitnik je ispunilo ukupno 384 sudionika. Kako je istraživanje provedeno putem interneta, iz uzorka smo naknadno, na temelju kontrolnog pitanja, isključili sudionike koji trenutno ne borave u Hrvatskoj (N=16). Također, iz konačnog uzorka isključili smo sudionike koji su odgovorili da koriste neku od usluga sustava socijalne podrške, uključujući i trenutno nezaposlene (N=36), jer su oni u trenutku ispunjavanja upitnika imali direktnu osobnu korist od tog sustava te njihove rezultate ne možemo tretirati na jednak način kao i rezultate ostalih sudionika.

Konačni uzorak činilo je 332 sudionika, od čega je bilo 63% žena i 37% muškaraca, dobnog raspona od 22 do 62 godine, prosječne dobi 31 godinu. Deskriptivne karakteristike uzorka prema dobi razlikuju se od očekivanih za ciljnu populaciju, no nisu iznenađujući s obzirom na *online* metodu prikupljanja podataka. Statistički podaci govore da su korisnici interneta u prosjeku mlađe životne dobi od ne-korisnika (Galešić, 2005.). Što se tiče spolne strukture, iako je u Hrvatskoj, prema popisu stanovništva iz 2011., veći udio visokoobrazovanih žena nego muškaraca (19,7% prema 17,6%), u našem uzorku je razlika nešto veća. No, kako je kod nas riječ o relativno »mladom« uzorku, ovakva spolna struktura je očekivana. Naime, podaci Zavoda za statistiku pokazuju da je kod mlađeg stanovništva Hrvatske (dob 25-34 godine) razlika u udjelu visokoobrazovanih žena i muškaraca u populaciji već 2001. godine bila značajno

veća (19,7% naprema 12,7%), a taj trend je u daljnjem porastu (Galeković, 2011.).

Instrumenti

Instrumenti za ispitivanje doživljaja nestabilnosti statusa, percepcije socijalne nejednakosti, egalitarizma i podrške socijalnoj jednakosti preuzeti su (i prilagođeni za ovo istraživanje) iz međunarodne studije *European Social Survey*, njenog četvrtog kruga, iz modula *Welfare attitudes in a changing Europe* (Svallfors i sur., 2008.).

Skala doživljaja nestabilnosti socijalnog statusa (Svallfors i sur., 2008.) sastoji se od 6 čestica, koje se odnose na doživljaj ugroženosti i nesigurnosti vlastitog socijalnog statusa (nesigurnost posla, potreba za promjenom životnih navika kako bi se pokrili životni troškovi i sl.). Sudionici su za svaku od čestica trebali označiti koliko je vjerojatno da će se naći u takvoj situaciji u sljedećih 12 mjeseci, na skali od 0 (uopće nije vjerojatno) do 10 (izrazito je vjerojatno). Primjer čestice je: »U sljedećih 12 mjeseci, koliko je vjerojatno da ćete biti nezaposleni najmanje 4 uzastopna tjedna?« Ukupni rezultat formira se kao prosjek svih odgovora na skali, teorijski raspon skale je od 0 do 10, a viši rezultat na skali označava veću percipiranu nestabilnost statusa. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha=0,88$.

Percepcija socijalne nejednakosti (Svallfors i sur., 2008.) mjerena je jednom česticom, koja glasi: »Prema Vašoj okvirnoj procjeni, od svakih 100 radno sposobnih ljudi u Hrvatskoj, koliko ih nema dovoljno novaca za osnovne potrebe?« Sudionici su trebali odabrati jednu od ponuđenih kategorija: 0-4, 5-9, 10-14, 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49, 50 ili više. Teorijski raspon rezultata je od 1 do 11, a viši rezultat na skali označava izraženiju percepciju socijalne nejednakosti.

Egalitarizam (Svallfors i sur., 2008.) je ispitan dvjema česticama, koje glase: »Velike razlike u prihodima su opravdane zbog razlike u talentima i trudu različitih pojedinaca.« i »Da bi društvo bilo pravedno, razlike u životnim standardima pojedinaca trebale bi biti male.« Sudionici su trebali označiti svoj stupanj slaganja sa svakom od tvrdnji, na skali Likertovog tipa od 1 (izrazito se ne slažem) do 5 (izrazito se slažem). Ukupni rezultat formiran je kao prosjek odgovora na dvije čestice, pri čemu je prva čestica prije računanja ukupnog rezultata obrnuto kodirana. Teorijski raspon skale je od 1 do 5, a viši rezultat označava veću egalitarističku orijentaciju. Pouzdanost mjere u ovom istraživanju iznosi $\alpha=0,57$, što možemo smatrati prihvatljivim, s obzirom na to da je riječ o mjeri od samo dvije čestice.

Skala podrške socijalnoj jednakosti (Svallfors i sur., 2008.) sastoji se od 10 čestica, koje ispituju stav prema odgovornosti države za različite aspekte društvenog i ekonomskog života građana (osiguravanje posla za sve građane, osiguravanje besplatne zdravstvene skrbi za sve građane, osiguravanje razumnog standarda života za starije osobe, osiguravanje besplatnog visokog obrazovanja za sve studente i sl.). Sudionici su za svaku od čestica trebali označiti u kojoj mjeri smatraju da bi navedeni zadatak trebao biti odgovornost države, na skali od 0 (uopće ne bi trebala biti odgovornost države) do 10 (trebala bi u potpunosti biti odgovornost države). Ukupni rezultat formira se kao prosjek svih odgovora na skali, teorijski raspon skale je od 0 do 10, a viši rezultat na skali označava veću podršku socijalnoj jednakosti. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha=0,83$.

Skala percipirane mogućnosti utjecaja na društvene promjene konstruirana je za potrebe ovog istraživanja, po uzoru

na Skalu kolektivne efikasnosti zajednice (Carroll i sur., 2005.). Sastoji se od 5 tvrdnji, koje se odnose na doživljaj pojedinca da je društvena promjena moguća i da njegova grupa može zajedničkim snagama i naporima dovesti do takvih promjena. Sudionici su za svaku od tvrdnji trebali označiti svoj stupanj slaganja s njom, na skali Likertovog tipa od 1 (izrazito se ne slažem) do 5 (izrazito se slažem). Primjer čestice je: »Ja i meni slični građani Hrvatske možemo se zajednički izboriti za promjene u državi.« Ukupni rezultat formira se kao prosjek svih odgovora na skali, teorijski raspon skale je od 1 do 5, a viši rezultat na skali označava veću percipiranu mogućnost utjecaja na društvene promjene. Provedbom faktorske analize dobiveno je 1-faktorsko rješenje koje objašnjava 62% varijance rezultata na skali. Pouzdanost skale iznosi $\alpha=0,84$.

Osim navedenih instrumenata, upitnik je sadržavao i pitanja o socio-demografskim podacima: dob, spol i radni status (zaposlen/a na neodređeno, zaposlen/a na određeno, nezaposlen/a i radim honorarne poslove ili »na crno«, nezaposlen/a i ne radim), te kontrolna pitanja o tome žive li sudionici trenutno u Hrvatskoj te primaju li neke od usluga sustava socijalne podrške (naknadu za nezaposlene, porodijsku naknadu, socijalnu pomoć ili neku od ostalih usluga sustava socijalne podrške).

Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom veljače 2013. godine, primjenom *online* upitnika. Sudionici su prikupljeni metodom snježne grude putem društvenih mreža (Facebook), internetskih portala (Istraži Me.hr) i elektroničke pošte (koristeći elektronički adresar istraživača i njihovih suradnika). Istraživači su objavili/poslali molbu za sudjelovanje u istraživanju koja je

sadržavala kratki opis cilja i svrhe istraživanja, napomenu o anonimnosti podataka, uputu o kriterijima koje moraju zadovoljiti sudionici istraživanja te link na *web* adresu na kojoj su sudionici mogli ispuniti upitnik:

»Poštovani/a, na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu provodimo istraživanje stavova visokoobrazovanih građana o društvenoj jednakosti i odgovornosti države za njeno ostvarivanje. Molimo Vas da ispunite kratku anketu na donjem link-u i time nam pomognete. Anketu mogu ispuniti sve punoljetne osobe visoke stručne spreme (VSS), koje su ušle na tržište rada, bilo da imaju posao ili su trenutno nezaposlene. Na kraju ankete ćemo Vas zamoliti da navedete i neke Vaše opće demografske podatke, međutim, podatak o Vašem imenu i identitetu nigdje se neće tražiti. Vaše odgovore ćemo koristiti isključivo u znanstvene svrhe i neće ih biti moguće povezati s Vama. Stoga Vas molimo da cijelu anketu ispunite potpuno iskreno. Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno i imate pravo bez ikakvih posljedica u svakom trenutku odustati od sudjelovanja. Također, molimo Vas da podijelite ovu obavijest/molbu svojim kolegama, prijateljima i poznicima. Unaprijed Vam zahvaljujemo na suradnji!«

Za konstrukciju *online* upitnika korišten je Google Docs Survey servis. Sudionici su pristupali upitniku pritiskom na link, a sama primjena trajala je 10 minuta. Po završetku primjene upitnika, svi podaci automatski su se spremali u bazu podataka, koja se kasnije pripremila za statističke obrade.

REZULTATI

U tablici 1. prikazane su deskriptivne karakteristike korištenih mjera. Iz tablice je vidljivo da sudionici u prosjeku iskazuju umjerenu percepciju nestabilnosti statusa ($M=5,29$; $TR=0-10,0$), ali s razmjerno visokom vrijednosti standardne devijacije na skali ($SD=2,754$). Sudionici se, dakle, međusobno prilično razlikuju u stupnju percipirane nestabilnosti, koja kod nekih sudionika uopće ne postoji, dok je kod nekih sudionika maksimalno visoka (vidi tablicu 1.). Na temelju prosječne vrijednosti za česticu o percepciji nejednakosti ($M=7,39$; $TR=1,0-11,0$), možemo uočiti da sudionici u prosjeku procjenjuju da 30-34% stanovnika Hrvatske nema dovoljno novaca za osnovne potrebe. Ovdje je također dobivena vrlo visoka vrijednost standardne devijacije ($SD=3,010$), što nam govori da se sudionici međusobno jako razlikuju u odgovorima i procjeni postotka stanovnika Hrvatske koji pripadaju socijalno najugroženijoj skupini. Nadalje, sudionici u prosjeku vide osrednju mogućnost utjecaja na promjene u državi, s umjerenom razinom međusobnog varijabiliteta u odgovorima ($M=3,38$; $SD=0,885$). Vrlo slično, sudionici u prosjeku iskazuju umjerenu razinu egalitarizma, s varijabilitetom odgovora srednjeg reda veličine ($M=3,25$; $SD=0,957$). Prosječan rezultat na mjeri podrške socijalnoj jednakosti razmjerno je visok ($M=7,45$; $TR=0-10,0$), što nam govori da su sudionici u prosjeku skloniji većoj ulozi države u osiguravanju različitih oblika podrške za sve građane. No, ovdje ponovno uočavamo i umjeren stupanj varijabiliteta odgovora ($SD=1,507$), iz čega je vidljivo da, iako su u prosjeku skloni podržati mjere koje povećavaju socijalnu jednakost, taj stav može znatno varirati od sudionika do sudionika.

Tablica 1.
Deskriptivne karakteristike korištenih mjera (N=332)

Mjera	M	SD	Min	Max	TR	k	α
Percepcija nestabilnosti	5,29	2,754	0	10,0	0-10,0	6	0,88
Percepcija nejednakosti	7,39	3,010	1,0	11,0	1,0-11,0	1	-
Mogućnost utjecaja na promjene	3,38	0,885	1,0	5,0	1,0-5,0	5	0,84
Egalitarizam	3,25	0,957	1,0	5,0	1,0-5,0	2	0,57
Podrška socijalnoj jednakosti	7,45	1,507	0	10,0	0-10,0	10	0,83

Napomena: M = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija; Min = najniži postignuti rezultat; Max = najviši postignuti rezultat; TR = teorijski totalni raspon rezultata; k = broj čestica; α = Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti; N = broj sudionika

Kako bismo odgovorili na istraživačka pitanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza za predviđanje podrške socijalnoj jednakosti. U prvom je koraku regresijske analize uvedena varijabla percepcije nestabilnosti, u drugom varijabla

percepcije nejednakosti, u trećem doživljena mogućnost utjecaja na promjene te u posljednjem koraku egalitarizam. U tablici 2. prikazane su korelacije među varijablama korištenim u hijerarhijskim regresijskim analizama.

Tablica 2.
Pearsonovi koeficijenti korelacija među varijablama korištenima u hijerarhijskoj regresijskoj analizi (N=332)

	1	2	3	4	5
1. Percepcija nestabilnosti	-				
2. Percepcija nejednakosti	0,19**	-			
3. Mogućnost utjecaja na promjene	0,10	0,16**	-		
4. Egalitarizam	0,19**	0,21**	0,15**	-	
5. Podrška socijalnoj jednakosti	0,30**	0,25**	0,25**	0,32**	-

Napomena: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Iz tablice 2. možemo vidjeti relativno nisku, ali značajnu povezanost između prediktorskih varijabli. U skladu s očekivanjima, percepcija nestabilnosti značajno je pozitivno povezana s percepcijom nejednakosti ($r=0,19$; $p < 0,01$). Percepcija nejednakosti značajno je pozitivno povezana s mogućnosti utjecaja na promjene ($r=0,16$; $p < 0,01$). I percepcija nestabilnosti statusa i percepcija socijalne nejednakosti su obje značajno pozitivno povezane s egalitarizmom ($r=0,19$; $p < 0,01$; $r=0,21$; $p < 0,01$). Egalitarizam je značajno pozitivno povezan i s mogućnosti utjecaja na promjene ($r=0,15$; $p < 0,01$). Jedina iznimka je neznajna povezanost između percepcije nestabilnosti i mogućnosti utjecaja na promjene

($r=0,10$; $p > 0,05$). Očekivano, sve prediktorske varijable su značajno pozitivno povezane s kriterijskom varijablom podrške socijalnoj jednakosti (vidi tablicu 2.).

U tablici 3. prikazani su rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje podrške socijalnoj jednakosti. Rezultati su pokazali da je, u skladu s pretpostavkama, percepcija nestabilnosti statusa značajni prediktor podrške socijalnoj jednakosti ($\beta=0,30$; $p < 0,01$). Njime se objašnjava značajnih 8,8% varijance kriterija. Sudionici koji doživljavaju veću nestabilnost vlastitog socijalnog statusa, iskazuju veću podršku mjerama koje povećavaju socijalnu jednakost. Uvođenjem varijable percepcije socijalnih nejednakosti u drugom koraku, po-

stotak objašnjene varijance povećava se za značajnih 3,8%. Sudionici koji percipiraju veći stupanj društvene nejednakosti iskazuju veću podršku mjerama koje povećavaju socijalnu jednakost ($\beta=0,20$; $p<0,01$). Kada se u trećem koraku uvede varijabla doživljaja mogućnosti utjecaja na promjene, postotak objašnjene varijance ponovno se značajno povećava za 3,8%. Sudionici koji u većoj mjeri smatraju da njihova grupa može utjecati na promjene u državi, iskazuju

veću podršku mjerama koje povećavaju socijalnu jednakost ($\beta=0,20$; $p<0,01$). Končno, uvođenjem varijable egalitarizma u posljednjem koraku, postotak objašnjene varijance kriterija povećava se za značajnih 4,8%. Sudionici koji imaju više izražene vrijednosti egalitarnosti, iskazuju veću podršku mjerama koje povećavaju socijalnu jednakost ($\beta=0,23$; $p<0,01$). Ukupni model objašnjava 21,2 % varijance kriterijske varijable.

Tablica 3.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje podrške socijalnoj jednakosti (N=332)

Prediktori	1. korak β	2. korak β	3. korak β	4. korak β
Percepcija nestabilnosti	0,30**	0,26**	0,25**	0,21**
Percepcija nejednakosti		0,20**	0,17**	0,13*
Mogućnost utjecaja na promjene			0,20**	0,17**
Egalitarizam				0,23**
Ukupni model				
R ²	0,09	0,13	0,16	0,21
Korigirani R ²	0,09	0,12	0,16	0,20
F	28,49**	21,11**	19,08**	19,57**
ΔR^2		0,04	0,04	0,05
ΔF		12,61**	13,26**	17,75**

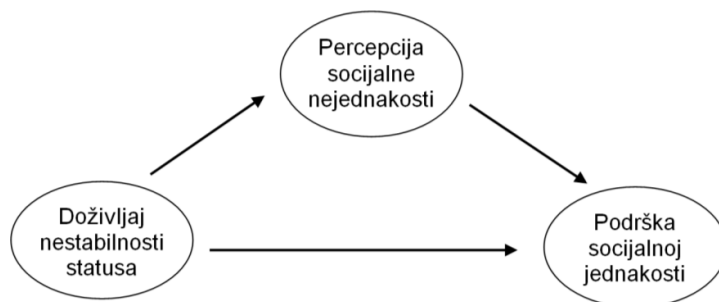
Napomena: β = standardizirani regresijski koeficijent; R² = koeficijent determinacije; Korigirani R² = vrijednost koeficijenta determinacije korigirana za broj varijabli u modelu; F = F-omjer; ΔR^2 = promjena vrijednosti koeficijenta determinacije; ΔF = promjena vrijednosti F-omjera; ** $p<0,01$; * $p<0,05$

Iz tablice 3. možemo primijetiti da se uvođenjem varijable percepcije socijalnih nejednakosti u drugom koraku doprinos varijable nestabilnosti socijalnog statusa smanjuje. Takvi rezultati sugeriraju nam da postoji medijatorski efekt percepcije socijalnih nejednakosti u odnosu nestabilnosti socijalnog statusa i podrške socijalnoj jednakosti. Točnost te pretpostavke provjerena je medijacijskom analizom prema Baronu i

Kennyju (1986.), koja je pokazala da je u odnosu navedenih varijabli riječ o parcijalnoj medijaciji. Značajnost efekta parcijalne medijacije testirana je Sobel testom (Sobel, 1982.), kojim smo utvrdili da je riječ o statistički značajnom efektu ($z=2,65$; $p<0,01$). Odnos između varijabli doživljaja nestabilnosti statusa, percepcije socijalne nejednakosti i podrške socijalne jednakosti grafički je prikazan na slici 1.

Slika 1.

Grafički prikaz medijacijske uloge percepcije socijalne nejednakosti u odnosu između doživljaja nestabilnosti statusa i podrške socijalnoj jednakosti

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos varijabli doživljaja nestabilnosti statusa, percepcije socijalne nejednakosti, doživljene mogućnosti utjecaja na promjene i prihvaćanja ideologije egalitarizma u objašnjenju podrške socijalnoj jednakosti kod pripadnika grupe visokog statusa. Pretpostavili smo da će svaka od uključenih prediktorskih varijabli imati jedinstveni značajni doprinos u objašnjenju podrške socijalnoj jednakosti. Očekivali smo da će percipiranje veće nestabilnosti vlastitog socijalnog statusa, veće društvene nejednakosti i veće mogućnosti utjecaja na društvene promjene, kao i više egalitarne vrijednosti predviđati veću podršku socijalnoj jednakosti.

Naši rezultati potvrdili su postavljene hipoteze. Svi prediktori značajno doprinose objašnjenju varijance kriterija, a cjelokupni prediktorski model objašnjava značajnih 21,2% varijance. U skladu s pretpostavkama, sudionici koji doživljavaju vlastiti status nestabilnijim, iskazuju veću podršku socijalnoj jednakosti nego sudio-

nici koji doživljavaju vlastiti status stabilnim. Takav nalaz u skladu je s tipologijom socijalne usporedbe prema dolje Leacha i suradnika (2002.), prema kojem će privilegirane grupe najviše podržavati promjene koje vode k povećanju socijalne jednakosti onda kada svoju poziciju vide vrlo nesigurnom. Nesigurnost pozicije kod naših sudionika vjerojatno osvještava mogućnost da donedavno visoki status može svakog časa postati nizak. Na temelju naših rezultata možemo pretpostaviti da doživljaj nestabilnosti statusa dovodi do želje za osiguravanjem mogućnosti preraspodjele resursa ako dođe do zamjene pozicija među grupama, što se očituje u većem podržavanju socijalne jednakosti, o čemu govori ranije opisana Rawlsova teorija pravde (1971.). Čini se da se motivacijski procesi u pozadini podrške socijalnoj jednakosti zaista mogu objasniti i drugom hipotezom o kojoj govori Rehm (2007.) – pretpostavkom da takva podrška nije motivirana samo jednostavnom željom za jednakošću, već i željom za sigurnošću.

Također, veliki varijabilitet koji smo utvrdili na mjeri percepcije nestabilnosti u skladu je s nalazima istraživanja o po-

macima u socijalnom statusu (npr. Lillard i Willis, 1978.) te potvrđuju da je i u našem uzorku socijalni status vrlo varijabilna komponenta. I u našem istraživanju pojedinci visokog socijalnog statusa imaju dobre razloge za strahovanje oko svoje egzistencije, barem u trenutnim vremenima.

Nadalje, u skladu s pretpostavkama, sudionici koji percipiraju veću nejednakost u društvu, iskazuju veću podršku socijalnoj jednakosti nego sudionici koji socijalne razlike uočavaju u manjoj mjeri. Da bi osoba podržavala programe koji pomažu najugroženijim skupinama, ona mora imati svijest o društvenoj nejednakosti pa je dobiveni nalaz očekivan i logičan. Iako grupe visokog statusa u uobičajenim okolnostima nisu sklone percipirati socijalnu nejednakost (van Knippenberg i van Oers, 1984.), to se može promijeniti u razdobljima ekonomske krize, kada vlada opći osjećaj materijalne nesigurnosti i kada se može javiti doživljaj nestabilnosti statusa i kod privilegiranih pojedinaca. Naši rezultati sugeriraju da »zaštitni« kognitivni procesi uobičajeni za grupe visokog statusa (Leach i sur., 2002.) u takvim okolnostima više ne djeluju jer se pojačava percepcija velikih socijalnih razlika. Možemo pretpostaviti da se kod naših sudionika javila snažnija unutargrupna identifikacija, da su se izoštrile socijalne kategorije te da su statusne razlike postale istaknutije i kognitivno dostupnije. Osim toga, možemo pretpostaviti da se povećala i sklonost činjenja silaznih socijalnih usporedbi, a kognitivne strategije umanjivanja socijalnih razlika prestale su biti funkcionalne te se javila veća svijest o socijalnoj (ne)pravdi. No, sve ove pretpostavke potrebno je dodatno ispitati u narednim studijama – naš istraživački nacrt ne omogućuje donošenje zaključaka o promjenama koje nastupaju u vrijeme ekonomske krize jer u Hrvatskoj nije provede-

no istraživanje prije krize, pa nema referentne točke za usporedbu.

Da bi upravo pojava veće nesigurnosti statusa mogla biti uzrok veće percepcije nejednakosti u društvu kod naših sudionika, sugeriraju naši rezultati dodatne medijske analize, koji su pokazali da postoji značajni djelomični medijski efekt percepcije socijalnih nejednakosti u odnosu nestabilnosti socijalnog statusa i podrške socijalnoj jednakosti. Izgleda da doživljaj vlastite materijalne ugroženosti djeluje na podršku socijalnoj jednakosti sam po sebi, kroz direktnu želju za osiguravanjem vlastite budućnosti, ali i neizravnim putem, jer osvještava pojedinca da i drugi ljudi imaju slične potrebe. Osjećaj da sam nema materijalnu sigurnost dobrim je dijelom odgovoran za doživljaj pojedinca da i njegovi sugrađani u tom pogledu nisu osigurani.

U našem istraživanju, sudionici koji u većoj mjeri smatraju da je društvena promjena moguća i da njihova grupa može zajedničkim snagama i naporima dovesti do takvih promjena, iskazali su veću podršku socijalnoj jednakosti nego sudionici koji vide manju mogućnost utjecaja na promjene. Ovakvi rezultati u skladu su s postavljenim hipotezama, ali i s nalazima istraživanja na pripadnicima grupa niskog statusa, koji pokazuju da su deprivirane grupe spremnije poduzeti socijalnu akciju ako vjeruju da iz akcije može proizaći promjena (npr. Sampson i sur., 1997.). Na temelju naših rezultata možemo pretpostaviti da, u situaciji kada se status grupe doživljava vrlo nestabilnim, percepcija mogućnosti kontrole na pripadnike privilegiranih grupa djeluje na sličan način kao i na pripadnike (inače) ugroženih grupa.

Konačno, također u skladu s hipotezama, naši sudionici egalitarističke ideološke orijentacije iskazali su veću podršku socijalnoj jednakosti od pojedinaca individualističke ideološke orijentacije. Takav

rezultat potvrdio je nalaze istraživanja u kojima je utvrđeno da je egalitarizam, odnosno, njegove različite operacionalizacije, pozitivan prediktor podrške socijalnoj državi (npr. MacDonald, 1972.; Sears i sur., 1980.; McClusky i Zaller, 1984.; Rothstein, 1998.; Sidanius i Pratto, 1999.). S obzirom na to da dobiveni regresijski koeficijent (u apsolutnom smislu) nije jako visok, možemo pretpostaviti i da naši rezultati daju određenu podršku nalazima Šrama (2008.), koji je utvrdio da na našim prostorima (u odnosu na inozemna istraživanja) postoji slabija povezanost egalitarne orijentacije i državnog intervencionizma. Moguće objašnjenje takvih rezultata autor pronalazi u prisutnosti nasljeđa socijalizma u hrvatskom društvu, koje potiče ideologiju **socijalnog liberalizma** – ideje da se društvena pravednost može ostvariti jedino visokim uključivanjem države u gospodarski život, odnosno socijalnom državom. Stoga podrška socijalnoj državi može ukazivati na jedan oblik »konzervativne« ideologijske orijentacije, koja se opire tranziciji iz socijalizma u kapitalizam, a koja ne mora biti nužno povezana s egalitarnim vrijednostima. Opiranje takvoj tranziciji, kao i svako drugo opiranje promjeni, obično predstavlja pokušaj osiguranja veće životne stabilnosti i izbjegavanja nesigurnosti. Da se upravo to moglo dogoditi kod naših sudionika, upućuju nalazi o značajnom doprinosu percepcije nestabilnosti vlastitog statusa u objašnjenju podrške socijalne jednakosti. No, treba uzeti u obzir i mogućnost da je utvrđena relativno niska povezanost egalitarizma i podrške socijalnoj državi zapravo statistički artefakt, koji je mogao nastati zbog potencijalno ograničene varijance varijable podrške socijalnoj jednakosti, te možda ne odražava stvarnu veličinu povezanosti među dvjema varijablama.

Na kraju valja upozoriti i na nekoliko ograničenja našeg istraživanja. Istraživanje

smo proveli na nereprezentativnom uzorku sudionika te iz tog razloga naše rezultate nije moguće generalizirati na opću populaciju. Osim toga, kako su pri uzorkovanju korišteni elektronički adresari autora, možemo očekivati i da je profesionalna struktura sudionika donekle pristrana – u uzorku je mogla biti nešto veća zastupljenost osoba društveno-humanističkih zanimanja, što je moglo utjecati na rezultate u smjeru veće podrške socijalnoj jednakosti koju obično iskazuju osobe takve profesionalne orijentacije (Ekehammar, Nilson i Sidanius, 1987.). Nadalje, kako je naše istraživanje provedeno putem interneta, njegova ograničenja proizlaze iz općenitih ograničenja *online* metode prikupljanja podataka: ograničena reprezentativnost uzorka, autoselekcija sudionika i nesigurnost u pravi identitet sudionika (Galešić, 2005.). Međutim, moramo istaknuti da je ograničena reprezentativnost uzorka koja proizlazi iz *online* metode i vrste uzorkovanja problem samo ako nas zanima ispitivanje izraženosti nekog konstrukta u općoj populaciji, što nije bio cilj našeg istraživanja. Također, Galešić navodi i da je upravo poželjno provoditi *online* istraživanja kada su nam demografske karakteristike ciljne populacije karakteristične za korisnike interneta (npr. mladi visokoobrazovani ljudi). U pogledu autoselekcije sudionika, treba napomenuti da je taj izvor ugrožavanja valjanosti mogao biti pojačan pozivom na sudjelovanje u istraživanju, u kojem je opisana svrha i cilj istraživanja. S obzirom na to da smo utvrdili relativno visoku prosječnu podršku socijalnoj jednakosti uz umjereni stupanj varijabiliteta, moguće je da smo na sudjelovanje privukli osobe koje su nešto sklonije podržavati socijalnu jednakost nego što je to slučaj u čitavoj populaciji visokoobrazovanih. Možemo pretpostaviti da bi prosječna podrška socijalnoj jednakosti u populaciji visokoobrazovanih bila manja,

no u tom slučaju bi možda i varijabilitet bio veći, što bi dovelo do viših regresijskih koeficijenata. Treće ograničenje našeg istraživanja proizlazi iz njegovog korelacijskog karaktera, zbog čega nije opravdano donositi zaključke o kauzalnosti te se smjer djelovanja varijabli koji smo pretpostavili u našem radu mora interpretirati s oprezom.

Konačno, ograničenje našeg istraživanja vezano je i uz operacionalizaciju visokog socijalnog statusa. Iako je stupanj obrazovanja najčešća mjera socijalnog statusa u psihologijskim istraživanjima (Diemer i sur., 2012.), te je korišten u većem broju istraživanja podrške socijalnoj jednakosti (npr. Šram, 2008.; Staerke i sur., 2012.), on ipak predstavlja samo jedan od indikatora socijalnog statusa, prvenstveno njegovog **socio-kulturnog** aspekta. U istraživanjima je utvrđeno da različiti indikatori socijalnog statusa nisu uvijek jako visoko međusobno povezani (Duncan i Magnuson, 2003.), stoga mjerenje socijalnog statusa samo na temelju stupnja obrazovanja valja uzeti s oprezom.

Preporuke za buduće studije uključivale bi provođenje istraživanja u razdoblju stabilnije ekonomske situacije, kako bi se rezultati mogli usporediti s nalazima utvrđenima u ovom istraživanju. Također, mi smo u prediktorski model uključili samo određene relevantne odrednice te bi buduća istraživanja trebala uključiti još neke, ranije spomenute koncepte koji bi mogli biti teorijski povezani s podržavanjem socijalne jednakosti.

Smatramo da rezultati našeg istraživanja mogu dati korisne praktične smjernice za povećanje svijesti građana visokog socijalnog statusa o važnosti različitih programa socijalne podrške. Kako su privilegirane grupe u društvu općenito najmanje sklone podržavati socijalne programe, upravo je kod njih najteže, ali i najvažnije poticati

i razvijati osjećaj za društvenu solidarnost. Naši nalazi daju nekoliko preporuka kako se može djelovati u tom smjeru, primjerice, što bi sve mogla uključivati jedna medijska kampanja koja promovira programe potpore ugroženim društvenim grupama. Da bi se važnost takvih programa približila građanima visokog socijalnog statusa potrebno je, ponajprije, ukazati građanima na mogućnost da se i sami nađu u situaciji materijalne ugroženosti. Time se doživljaj korisnosti programa povećava izravno, ali i neizravno, poticanjem svijesti građana o postojanju velikih nejednakosti u društvu. Doživljaj vlastite materijalne nesigurnosti omogućava građanima da osvijeste kako i njihovi sugrađani imaju slične (a često) i još veće potrebe. Nadalje, građani bi trebali vjerovati da je postizanje veće društvene jednakosti zaista moguće, jer bez toga teško da će se zalagati za promjene i aktivno angažirati kako bi se one postigle. Konačno, rezultati našeg istraživanja upućuju na važnost razvijanja vrijednosti egalitarnosti kod mladih ljudi, a nadamo se da će se to (barem dijelom) ostvariti kroz novi kurikulum za građanski odgoj i obrazovanje.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos varijabli doživljaja nestabilnosti statusa, percepcije socijalne nejednakosti, doživljene mogućnosti utjecaja na promjene i prihvaćanja ideologije egalitarizma u objašnjenju podrške socijalnoj jednakosti kod pripadnika grupe visokog statusa. Naši rezultati potvrdili su postavljene hipoteze. Doživljaj veće nestabilnosti statusa, percipiranje veće socijalne nejednakosti, doživljavanje veće mogućnosti utjecaja na promjene i više egalitarne vrijednosti bile su povezane s većom podrškom socijalnoj jednakosti. Povezanost nestabilnosti vlasti-

tog statusa i podrške socijalnoj jednakosti bila je djelomično posredovana većom percepcijom nejednakosti u društvu.

Na temelju naših rezultata možemo pretpostaviti da doživljaj nestabilnosti socijalnog statusa dovodi do želje za osiguravanjem mogućnosti preraspodjele resursa ako dođe do zamjene pozicija među grupama. Čini se da podrška socijalnoj jednakosti može biti motivirana željom za osiguravanjem vlastitog materijalnog statusa. Na temelju naših rezultata možemo pretpostaviti da »zaštitni« kognitivni procesi karakteristični za grupe visokog statusa, koji u uobičajenim okolnostima umanjuju percipiranje socijalne nejednakosti, možda ne djeluju u razdobljima ekonomske krize. Izgleda da doživljaj vlastite materijalne ugroženosti djeluje na podršku socijalnoj jednakosti kroz direktnu želju za osiguravanjem vlastite budućnosti, ali i time što osvještava pojedinca da i drugi ljudi imaju slične potrebe. U situaciji kada se status doživljava vrlo nestabilnim, percepcija mogućnosti utjecaja na socijalne promjene bi na pripadnike privilegiranih grupa mogla djelovati na sličan način kao i na pripadnike ugroženih grupa. Također, naši nalazi potvrđuju i važnost egalitarnih vrijednosti za podršku socijalnoj jednakosti, što je relevantno u pogledu kreiranja obrazovnih ciljeva. Buduća istraživanja trebala bi biti provedena u razdoblju stabilnije ekonomske situacije, kako bi se rezultati mogli usporediti s nalazima utvrđenima u ovom istraživanju.

Nadamo se da će rezultati ovog istraživanja omogućiti bolji uvid u nedovoljno istražene motive za održavanje pozitivne socijalne promjene kod pripadnika grupa visokog statusa te pružiti relevantne smjernice za povećanje njihove svijesti o važnosti različitih programa socijalne podrške.

LITERATURA

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182. doi: 10.1037/0022-3514.51.6.1173
- Carroll, J. M., Rosson, M. B., & Zhou, J. (2005). Collective efficacy as a measure of community. *CHI '05 Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems* (pp. 1-10). doi: 10.1145/1054972.1054974
- DeMott, B. (1990). *The imperial middle. Why Americans can't think straight about class*. New York: William Morrow.
- Diemer, M. A., Mistry, R. S., Wadsworth, M. E., Lopez, I., & Reimers, F. (2012). Best practices in conceptualizing and measuring social class in psychological research. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 1-37. doi: 10.1111/asap.12001
- Duncan, G. J., & Magnuson, K. A. (2003). Off with Hollingshead: Socioeconomic resources, parenting and child development. In M. H. Bornstein & R. H. Bradley (Eds.), *Socioeconomic status, parenting, and child development* (pp. 83-106). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Durham, C. C., Knight, D., & Locke, E. A. (1997). Effects of leader role, team-set goal difficulty, efficacy, and tactics on team effectiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 72(2), 203-231. doi: 10.1006/obhd.1997.2739
- Earley, P. C. (1994). Self or group? Cultural effects of training on self-efficacy and performance. *Administrative Science Quarterly*, 39(1), 89-117. doi: 10.2307/2393495
- Ekehammar, B., Nilson, I., & Sidanius, J. (1987). Education and ideology: Basic aspects of education related to adolescents' sociopolitical attitudes. *Political Psychology*, 8(3), 395-410. doi: 10.2307/3791042
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140. doi: 10.1177/001872675400700202

- Galešić, M. (2005). Anketna istraživanja putem interneta: mogući izvori pogrešaka. *Društvena istraživanja*, 14(1-2), 297-320. Dostupno na <http://hrcaak.srce.hr/file/24670>
- Galeković, S. (2011). Promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva u Republici Hrvatskoj od 1961. do 2006. godine. *Kroatologija*, 2(1), 42-58. Dostupno na <http://hrcaak.srce.hr/75493>
- Gamson, W. A. (1992). *Talking politics*. New York: Cambridge University Press.
- Greenberg, J. (1978). Equity, equality, and the Protestant ethic: Allocating rewards following fair and unfair competition. *Journal of Experimental Social Psychology*, 14(2), 217-226. doi: 10.1016/0022-1031(78)90027-6
- Hasenfeld Y., & Rafferty J. A. (1989). The determinants of public attitudes toward the welfare state. *Social Forces*, 67(4), 1027-1048. doi: 10.1093/sf/67.4.1027
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: John Wiley.
- Hoffman, M. L. (1976). Empathy, role-taking, guilt, and development of altruistic motives. In T. Lickona (Ed.), *Moral development and behavior. Theory, research, and social issues* (pp. 281-313). New York: Academic Press.
- Katz, I., & Hass, R. G. (1988). Racial ambivalence and American value conflict: Correlational and priming studies of dual cognitive structures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(6), 893-905. doi: 10.1037/0022-3514.55.6.893
- Kluegel, J. R., & Smith, E. R. (1986). *Beliefs about inequality: Americans' views of what is and what ought to be*. New York: Aldine De Gruyter.
- van Knippenberg, A. (1984). Intergroup differences in group perceptions. In H. Tajfel (Ed.), *The social dimension: European developments in social psychology*. Vol. 2. (pp. 560-578). Cambridge: Cambridge University Press.
- van Knippenberg, A., & van Oers, H. (1984). Social identity and equity concerns in intergroup perceptions. *British Journal of Social Psychology*, 23(4), 351-361. doi: 10.1111/j.2044-8309.1984.tb00651.x
- Leach, C. W., Snider, N., & Iyer, A. (2002). "Poisoning the consciences of the fortunate": The experience of relative advantage and support for social equality. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (pp. 136-163). New York: Cambridge University Press.
- Lillard, L., & Willis, R. (1978). Dynamic aspects of earnings mobility. *Econometrica*, 46(5), 985-1012. doi: 10.2307/1911432
- MacDonald, A. P. (1972). More on the Protestant ethic. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 39(1), 116-122. doi: 10.1037/h0033156
- Major, B., Testa, M., & Bylsma, W. H. (1991). Responses to upward and downward social comparisons: The impact of esteem-relevance and perceived control. In J. Suls & T. A. Wills (Eds.), *Social comparison: Contemporary theory and research* (pp. 237-260). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- McClosky, H., & Zaller, J. (1984). *The American ethos. Public attitudes toward capitalism and democracy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mullen, B. (1991). Group composition, salience, and cognitive representations. The phenomenology of being in a group. *Journal of Experimental Social Psychology*, 27(4), 297-323. doi: 10.1016/0022-1031(91)90028-5
- van Oorschot, W., & Halman, L. (2000). Blame or fate, individual or social? An international comparison of popular explanations of poverty. *European Societies*, 2(1), 1-28. doi: 10.1080/146166900360701
- Rawls, J. A. (1971). *Theory of justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rehm, P. (2007). Who supports the welfare state? Determinants of preferences concerning redistribution. In S. Mau & B. Veghte (Eds.), *Social justice, legitimacy and the welfare state* (pp. 47-72). Aldershot: Ashgate Publishing.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Rothstein, B. (1998). *Just institutions matter: The moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918-924. doi: 10.1126/science.277.5328.918
- Sears D. O., Lau R. R., Tyler T. R., & Allen H. M. (1980). Self-interest vs. symbolic politics in policy attitudes and presidential voting. *The American Political Science Review*, 74(3), 670-684. doi: 10.2307/1958149
- Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic intervals for indirect effects in structural equations models. In S. Leinhardt (Ed.), *Sociological methodology* (pp. 290-312). San Francisco: Jossey-Bass.
- Staerklé, C., Likki, T., & Scheidegger, R. (2012). A normative approach to welfare attitudes. In S. Svallfors (Ed.), *Contested welfare states: Welfare attitudes in Europe and beyond* (pp. 81-118). Stanford: Stanford University Press.
- Svallfors, S., van Oorschot, W., Taylor-Gooby, P., Staerklé, C., & Andersen, J. G. (2008). *Welfare attitudes in a changing Europe: module template with background information, survey questions to be used in ESS Round 4*. Posjećeno 17. 11. 2012. na mrežnoj stranici http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round4/questionnaire/ESS4_final_welfare_module_template.pdf
- Šram, Z. (2008). Ideologijska strukturiranost socijalno-ekonomskih orijentacija. *Revija za socijalnu politiku*, 15(2), 209-223. doi: 10.3935/rsp.v15i2.741
- Varian, H. (1980). Redistributive taxation as social insurance. *Journal of Public Economics*, 14(1), 49-68. doi: 10.1016/0047-2727(80)90004-3
- Wills, T. A. (1981). Downward comparison principles in social psychology. *Psychological bulletin*, 90(2), 245-271. doi: 10.1037/0033-2909.90.2.245
- Wilson, R. W. (1997). American political culture in comparative perspective. *Political Psychology*, 18(2), 483-502. doi: 10.1111/0162-895X.00065
- Wood, J. V., Giordano-Beech, M., Taylor, K. L., Michela, J. L., & Gaus, V. (1994). Strategies of social comparison among people with low self-esteem: Self-protection and self-enhancement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 713-731. doi: 10.1037/0022-3514.67.4.713
- Wright, S. C. (2001). Strategic collective action: Social psychology and social change. In R. Brown & S. Gaertner (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: (Vol. 4): Intergroup processes* (pp. 409-430). Oxford: Blackwell Press.

Summary

HIGH STATUS GROUPS AND SOCIAL SOLIDARITY: SOCIO-PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF SUPPORT FOR SOCIAL EQUALITY AMONG THE HIGHLY-EDUCATED

Ajana Löw Stanić
Maša Tonković Grabovac
Svjetlana Salkičević

*Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb
Zagreb, Croatia*

The aim of the study was to predict support for social equality among individuals of high social status based on socio-psychological variables. The study was conducted on a sample of highly-educated Croatian citizens (N=332). The results confirmed the predicted hypotheses. Perception of higher social status instability, greater social inequality, larger potential for making social changes, and higher egalitarian values predict stronger support for social equality. Relation between status instability and equality support is partially mediated by perception of greater social inequality. Perception of material threat contributes to support for social equality both directly, by enhancing a motivation for ensuring own future, and indirectly, by evoking a perception that others have similar needs. The results provide an insight to unexplored determinants of social solidarity among high status groups and give some guidelines how to draw citizens' attention to the importance of social support programs.

Key words: support for social equality, status instability, social inequality, egalitarianism, high status groups.